

«Шоумен: всередині вторгнення, що потрясло світ та зробило лідером Володимира Зеленського» Саймон Шустер

Саймон Шустер опублікував уривок із книги про Зеленського – про ранок 24 лютого, Залужного та радянські комедії

"Була весна 2022 року, 55-й день російського вторгнення, і Володимир Зеленський запитав, коли я планую закінчити книгу про нього. Я сказав йому, що моєю метою буде зафіксувати перший рік війни, а потім опублікувати. Його обличчя помарніло. – Ви думаєте, що війна не закінчиться через рік?

Наступного місяця виповнюється два роки з моменту вторгнення Путіна. Війна забрала сотні тисяч життів і ще далека від завершення.

Якби епіцентр мав фізичне місце розташування, набір координат, то вони привели б до президентської резиденції на вулиці Банковій, 11 у Києві. Президент і його команда погодилися дозволити мені проводити там більшу частину свого часу протягом першого року вторгнення, спостерігаючи. Часом це здавалося майже нормальним, незважаючи на сирени повітряної тривоги. Ми жартували, пили каву, але це був також час виснаження і страху.

На моє розчарування, Зеленський та його помічники не вели щоденників, а текстові повідомлення, які вони показували мені на своїх телефонах, мало відображали ці емоції. Президент мав звичку відповідати на текстові повідомлення емодзі з піднятим великим пальцем, які його поміщикам було важко інтерпретувати.

Коли мова заходила про його внутрішній світ, він міг бути невизначеним і небагатослівним, схильним до заспокійливих жартів або відхилень, але з часом він багато розповідав про себе.

Це не завжди лестить. Іноді його гідні похвали якості, як-от хоробрість, наражали його на більшу небезпеку, ніж це було необхідно. Але здатність президента подолати свій страх багато в чому залежить від того, як Україна пережила цю загрозу своєму існуванню.

Того вечора, коли ми вперше зустрілися за лаштунками його комедійного шоу навесні 2019 року, Володимир Зеленський виглядав більш наляканим, ніж я побачу його за деякий час. Це був не тільки страх сцени. Він виглядав напівнімим від страху, його губи були стиснуті, очі втуплені в підлогу. Він висунув свою кандидатуру в президенти близько трьох місяців тому, і ось-ось мала початися прем'єра його нового шоу.

Його медіа-консультант показала мені бекстейдж, де артисти вже були в костюмах. «Дайте йому хвилинку», – сказала вона, коли побачила, що я підходжу до Зеленського. Він був задумливим.

Раніше того ж дня хтось попередив про вибух у театрі. Анонім сказав, що будівля була оснащена вибухівкою. Це звучало як обман, і Зеленський сказав своїй трупі не панікувати. Правоохоронці не виявили нічого підозрілого, але порадили театру скасувати виставу. Зеленський порадився з керівництвом

закладу, і вони вирішили продовжувати. Це мало бути його останнє велике шоу перед виборами.

Коли того вечора він почав свою першу програму, натовп був істеричі. Гуморист чи кандидат, не мало значення. Здавалося, вони любили його. Пізніше його друзі розповідали мені про його пристрасть до оплесків, лестошів.

«Вихід на сцену викликає у мене дві емоції», – сказав він якомсь. «Спочатку приходиться страх, і лише коли ти долаєш страх, з'являється задоволення. Це те, що завжди тягнуло мене туди».

Це почуття переслідувало його з тих пір, як він почав займатися комедією в підлітковому віці, і мені здалося дивним, що тепер він кине все, що створив, щоб стати тим, кого він, як стверджував, зневажав: політиком.

Він дійсно хотів цю роботу? Чи він хотів влади? Йому було нудно?

У Зеленського не було розумних чи переконливих відповідей, коли ми повернулися до його роздягальні поговорити. Глянувши на своє відображення в голлівудському дзеркалі, він сказав: «Вони всі сноби, чи що?» маючи на увазі лідерів світу. «Ніхто з них не веселий?».

Це звучало як жарт, але він наполягав, що говорить серйозно. Він зустрічався лише з веселими, а до решти посилав «професіоналів». «Я не хочу змінювати своє життя», – сказав він.

До вторгнення

Коли він вступив на посаду навесні 2019 року у віці 41 року, президент пообіцяв не жити у власності, зарезервованій для державних чиновників, особливо мова йшла про селище Конча-Заспа, одне з найрозкішніших. Тут була більярдна, домашній кінотеатр і окреме крило з критим басейном. Попередні глави держав обставили його яскравими меблями.

Зеленський, як гуморист, висміяв їх за це. «Хлопці, як щодо того, щоб ми дозволили дітям жити в цих резиденціях», – сказав він. І все ж тепер він був тут, повертаючись додому щодня через вхід, де сиділа пара камінних левів у натуральну величину.

Преса так і не пробачила йому цього, і це допомагає зрозуміти, чому він не був популярним лідером під час третьої зими свого президентства. Він був реформатором, який обіцяв виселити політиків із їхніх особняків.

Але в ніч російського вторгнення Зеленський був у своєму особняку, залитому м'яким світлом люстри.

24 лютого 2024 року. Росія атакує

У будинку було тихо, коли почалося бомбардування. Німецька вівчарка заворушилася і почала ходити. Так само робив сімейний папуга Кеша. Близько 4.30 тривога дійшла до спальні президента. Олені Зеленській знадобилося кілька хвилин, щоб зафіксувати вибухи. Вони звучали як феєрверк.

Чоловіка вона знайшла в сусідній кімнаті, вже одягненого в темно-сірий костюм. Її розгублений вигляд змусив Зеленського вимовити одне слово. – Началось, – сказав він.

Почалося.

Зеленський до останньої години не вірив, що це станеться. Лише напередодні вторгнення Олена зробила собі помітку спакувати валізу. Але вона так і не дійшла до цього. Виконувала з дітьми домашнє завдання. Вони вечеряли і дивилися телевизор. Її чоловік нічого не сказав, щоб вона повірила, що їм загрожує небезпека. Часто він приховував свої хвилювання за жартами та посмішками.

Тепер, з його погляду, вона зрозуміла, що все набагато гірше, ніж вона собі уявляла. «Емоційно, – сказала вона пізніше, – він був як натягнута струна». Але вона не пам'ятає, щоб того ранку бачила страх. «Він був повністю зібраний, зосереджений».

Поки кортеж мчав до його офісу, на телефон Зеленського посипалися дзвінки. Один надійшов від його друга Дениса Монастирського, міністра поліції та прикордонної служби, який спав у своєму кабінеті, чекаючи нападу. Зеленський запитав, який напрямок атаки обрав Кремль. – Усі, – сказав Монастирський.

На лінії запанувала тиша. Тоді Президент вимовив фразу, яку Монастирський запам'ятав надовго: «Дайте їм відсіч».

Така впевненість завжди була однією з сильних сторін Зеленського. Але в ту мить це здавалося недоречним, на межі омани. Він знав, що Україні бракує засобів, щоб відбити росіян.

Своїми діями перед вторгненням Зеленський ніс принаймні частину провини за слабкий стан оборони нації. Він витратив тижні на применшення ризику повномасштабного вторгнення, і він відмовився від поради військових командувачів укріпити кордон.

Пізніше вранці деякі урядовці вже зібрали свої автомобілі та втекли. Найбільше дезертирство торкнулося головної розвідки України – СБУ. Кілька європейських лідерів запропонували Зеленському допомогти втекти. Хоча він цінував такі запрошення, він також вважав їх трохи образливими, наче його союзники списали його з рахунків. "Я втомився від цього", – сказав він пізніше.

Кожну розмову він намагався повернути до того, що потрібно Україні – зброї – і дратувався, коли у відповідь почув нові пропозиції допомогти йому втекти. «Вибачте, – сказав він, – це просто погані манери».

Близько полудня його охоронці отримали попередження про авіаудар, і Зеленський спустився до бункера, об'єкта часів холодної війни, який виглядав як гігантський тунель метро, ??переобладнаний у стилі офісної будівлі.

Зеленський пригадує, як підбадьорив себе. «Вони дивляться», – сказав він собі. «Ти символ. Треба діяти так, як має діяти глава держави».

Бій за аеропорт Гостомель

До Зеленського почали надходити повідомлення про напад російської авіації на аеропорт, приблизно за 25 миль від резиденції президента. Кілька тижнів тому Вільям Бернс, директор ЦРУ, попередив, що російська стратегія залежить від можливості висадки військ там.

Тоді Зеленського не переконали. На його думку, російський план не передбачав достатньої кількості військ, щоб зайняти чотиримільйонне місто. Але ЦРУ виявилось правим. Близько 11 ранку приземлилися щонайменше 30 російських ударних вертольотів.

Відповідь Президента застала зненацька деяких помічників. Вони ніколи не бачили його таким розлюченим. «Він віддавав найсуворіші з можливих наказів», – згадував один. «Не проявляй милосердя. Використовуйте всю доступну зброю, щоб знищити там все російське».

Але українці не мали сил, щоб захистити аеропорт, незважаючи на попередження ЦРУ та інших. Незабаром у війська закінчилися боеприпаси, і їм нічого не залишалося, як відступити.

Тим часом відбувався екстрений саміт європейських лідерів, щоб визначити, на яке покарання заслуговує Росія. Лідери Німеччини, Австрії та Угорщини, зокрема, не хотіли розривати зв'язки з російською банківською системою. Якийсь час їх суперечка ходила по колу – потім підключився Зеленський.

Блідий і втомлений, з ранньою щетиною бороди часів війни, президент не надто вірив у те, що його союзники врятують його, і песимізм проявився. «Це може бути востаннє, коли ви бачите мене живим», – сказав їм Зеленський.

Замість того, щоб просити врятувати себе, він вимагав відповіді на питання, яке Україна ставила десятиліттями: чи дозволять їй колись приєднатися до Європейського Союзу? Ого слова, які тривали всього близько п'яти хвилин, мали більший вплив, ніж місяці, якщо не роки, дебатів про загрозу Росії.

Ось президент європейської демократії, який сховався в бункері, готуючись зустріти свою смерть і падіння своєї країни.

Місяці в бункері

Найважчими для Зеленського були ночі. Його ліжко було таким вузьким, що ледь вистачало місця, щоб перевернутися. Дзичання з його телефону рідко припинялося. «У ті перші дні я будив усіх», – сказав він. «Я не мав права спати, поки не дізнався, куди припали удари». Тоді вже о 4.50 ранку Зеленський вимагатиме оновлення.

Ніхто не піддавався відчаю на цьому ранньому етапі. Але зрештою всі вони були розбиті. Їжі було небагато. Під час зустрічей роздавалися солодощі, а консерви з черствим хлібом були на загальній кухні. Один міністр сказав мені, що він цілими днями їв лише шоколад.

Обличчя Зеленського помарніло. Він скаржився на брак сонячного світла і свіжого повітря. Дехто з його співробітників занепокоївся. Його помічника

згадує, що він був схожий на ходячий труп. «Жива людина не може так виглядати», – сказала вона. Одного ранку президент пробурмотів доброго ранку. «Я навіть не міг відповісти. Я ніколи не бачив людину в такому стані».

Зрештою життя в бункері стало більш керованою рутинною. Першу відеоконференцію перенесли на 7 ранку, достатньо часу, щоб він поснідав – незмінно ячня. Гаряче харчування персоналу; відварні хот-доги, картопляні галушки, гуляш.

Зеленський і його команда зберігали запас алкоголю навіть після того, як уряд заборонив його продаж, і він іноді наливав вино помічникам, які приєднувалися до нього за трапезою.

Були також гантелі та лава для жиму, якими Зеленський взяв звичку користуватися, часто вночі. Пізніше поставили стіл для пінг-понгу. Мало хто міг його перемогти.

Час від часу він запрошував співробітників на перегляд фільму, часто новинок Голлівуду. Зеленський більше не міг дивитися радянські комедії. «Вони мене обуржують», – сказав він. Замість радості й ностальгії, які вони колись викликали, тепер він відчував порожнечу.

Дружина та двоє дітей Зеленського тим часом переховувалися. Олена сумувала за чоловіком, але хотіла вберегти дітей від війни, особливо коли бачила задумливе захоплення нею сина Кирила. Танці і гра на піаніно його більше не цікавили; він хотів займатися стрільбою та бойовими мистецтвами.

На їхні дзвінки він почав давати батькові військові поради, пропонуючи системи озброєння, які має придбати Україна. «Він це все вивчає... Він розмовляє з охоронцями», – з явною гордістю сказав мені Зеленський. Але Олена хотіла, щоб хлопчикові повернули дитинство.

Президент приймає відвідувача

Вранці 8 квітня президент Європейської комісії Урсула фон дер Ляен прибула поїздом з Брюсселя, щоб продовжити процес подачі заявки України на вступ до ЄС. Того ранку на Донбасі стався ракетний обстріл. Дві ракети влучили у вокзал Краматорська: загинули 60 осіб.

Ця новина дійшла до Зеленського, коли він готувався до зустрічі з фон дер Ляен, це був ключовий момент. Побачивши кадри з Краматорська, йому стало важко зосередитися.

Це його жажнуло. Калюжі крові на асфальті. Відрізані кінцівки серед іграшок і валіз. На одній із фотографій Зеленський бачив обезголовлену вибухом жінку. «Вона була одягнена в яскравий одяг», – сказав він мені пізніше.

Того дня він все ще намагався струснути образи. Коли настав момент зустрічі з фон дер Ляен, його обличчя було зеленим.

На трибуні звичний ораторський дар Зеленського підвів. «Це був один із тих випадків, коли руки й ноги роблять одне, а голова не слухає», – сказав мені Зеленський. «Тому що твоя голова там, на тій станції».

«Ви відчуваєте ненависть?» – запитав його репортер пізніше того ж дня. «Так, я відчуваю ненависть до російських військ...» Але навіть тоді Зеленський не дозволяв собі висловлювати ненависть до Путіна. Він навіть стверджував, що російський лідер може не повністю усвідомлювати всі страждання. «Я не впевнений, що він знає, що відбувається», – сказав Зеленський.

Дивно, але він, здавалося, вірив, що якби він міг лише взяти Путіна на екскурсію по зоні бойових дій, якби він міг дозволити йому поглянути на тіла, війна могла б припинитися.

Новий етап війни

Приблизно на 55-й день вторгнення почалася битва за Донбас, і Зеленський запросив мене до себе в кабінет поговорити. Його помічники попереджали, що його графік мінливий. Останнім часом, кажуть, такий у нього настрій.

Кабінет здавався безлюдним і трохи моторошним. Потім голос із солдатської рації повідомив, що він йде. Усі відступили, щоб звільнити дорогу. Було цікаво спостерігати, як вони стояли на місці, не боячись його, але напружені.

Його оточення не завжди діяло таким чином. Давні товариші часто називали його шкільним іменем Володя і сідали, коли він заходив у кімнату. Наразі вони перейшли на офіційне звернення Володимир Олександрович.

Ця зміна нагадала мені про те, що він сказав під час передвиборчої кампанії: «Найстрашніше – це втрачати людей навколо... тих, які тримають вас на землі, говорять вам, коли ви не праві». Було неясно, чи хтось ще відіграв цю роль.

До середини весни Зеленський і його команда почали проводити більшу частину часу над землею. Відступ росіян з околиць Києва віддаляв ризик облоги. Він повернувся до своєї політичної діяльності.

Діяльність 10 політичних партій була припинена на час війни через нібито зв'язки з Росією. Зеленський також звів рахунки зі своїм колишнім покровителем, медіа- та банківським магнатом Ігорем Коломойським, якого держава позбавила українського громадянства. Те ж саме трапилося і з великим можновладцем Геннадієм Корбаном.

Коли Корбан намагався потрапити в країну, прикордонники вилучили його паспорт. На прохання пояснити президент усміхнувся. «Ми надаємо громадянство і ми його позбавляємо».

До літа провідні політичні клани втомилися від свавілля Зеленського. Законодавці почали гадати, чи впорається він із повноваженнями, покладеними на нього в умовах воєнного стану, і чи зможе він коли-небудь з ними розлучитися.

«Цими повноваженнями потрібно користуватися з обережністю», – сказав нардеп з Маріуполя Сергій Тарута. «Вони не повинні використовуватися для боротьби з вашими політичними опонентами».

З'явився ще один такий собі опонент – головнокомандувач Збройними силами України генерал Залужний. З початку війни Зеленський вважався героєм України. Але тепер фан-сторінки, присвячені генералу, мають сотні тисяч підписників. Заголовки називали його Залізним генералом. Люди друкували його зображення на футболках. Деякі чиновники в Офісі президента запідозрили генерала у втаюванні жаги до влади.

Під час моєї розмови з генералом він дав зрозуміти, що політики та генерали – незручні партнери. Їхні стосунки найкраще спрацювали, коли Зеленський продовжував переконувати союзників надати зброю. «Йому не потрібно розумітися на військовій справі більше, ніж йому потрібно знати медицину чи будівництво мостів», – сказав Залужний.

Але коли росіяни відступали, Зеленський ставав впевненішим. Він сформував власні військові пріоритети, і вони не завжди збігалися з генеральськими. Невдовзі розлом розширився.

Про це дізнався давній друг Президента Юрій Тири від військових, яких він зустрів під час поїздки на фронт. «Мене постійно питають: ти з Президентом чи з Залужним?».

Там, за словами Тири, генералом захоплювалися так сильно, як не захоплювалися жодним політиком. І Офіс президента мало що міг із цим зробити.

Таємний візит до Херсона

Запрошення з Офісу президента надійшло смс-повідомленням: збирайтеся в дорогу і пакуйте зубну щітку. Про пункт призначення не повідомлялося, але здогадатися було неважко: портове місто Херсон щойно було звільнено.

Росіяни знищили його інфраструктуру. Були підозри, що вони залишили агентів, які могли б спробувати вбити Зеленського. Він також був у межах досяжності російської артилерії.

Аж до нашого від'їзду охоронці просили його почекати. «Моя охорона була на 100 відсотків проти», – сказав мені президент. «З мого боку, це трохи необачно».

Тоді навіщо це робити? «Це люди», – сказав мені Зеленський. «Дев'ять місяців вони в окупації. Так, у них два дні ейфорії. Незабаром вони впадуть у депресію».

Коли ми доїхали до міста, першою зупинкою була площа. Протягом двох днів його заповнювали натовпи, щоб відсвяткувати визволення. Одна з помічниць Зеленського, Даша Зарівна, яка там виросла, майже плакала. «Я боялася, що більше ніколи не побачу це місце», – сказала вона мені.

Незабаром пролунав перший вибух, і всі завмерли, дивлячись у небо в пошуках снаряда. Потім ще один. Вибухи продовжувалися, але Зеленського, який стояв біля свого Land Cruiser, це, схоже, не бентежило. Він, як завжди, відмовився одягнути каску чи бронезилет.

В якийсь момент пролунали вигуки «Слава Україні!». Зеленський, на розчарування своїх охоронців, пішов вітати натовп, який кинувся вперед.

Журналісти кинулися, затиснувши президента у натовпі, який його охорона не могла контролювати. В очах одного був жах, коли він шукав можливі погрози у натовпі. Зеленський посміхнувся і помахав рукою. 'Як справи?' – сказав він своїм прихильникам. «Ви в порядку?».

З площі колона повезла нас до підземної комендатури, де Зеленський мав зустріти офіцерів, що керували південним фронтом. Ніхто не салютував йому. Більшість залишилася в своїх кімнатах. Один продовжував дрімати, потім натягнув форму поверх штанів і повернувся до роботи.

Пізніше Зеленський сказав мені, що він завжди волів би, щоб його вітали як рівного, і відсутність пишної зустрічі він не вважав проявом неповаги.

Сонце вже сідало, коли ми повернулися до президентського поїзда. У його приватній машині я сів навпроти нього, і він узяв книгу про Гітлера і Сталіна, дослідження двох тиранів. За його словами, він не знайшов часу прочитати це.

Після вторгнення він читав про життя Вінстона Черчилля, постаті, з якою його найчастіше порівнювали. «Люди про нього говорять різне», – сухо зауважив Зеленський, даючи зрозуміти, що він не захоплюється репутацією Черчилля як імперіаліста. Він волів би, щоб його асоціювали з Джорджем Орвеллом чи Чарлі Чапліном, які висміювали Гітлера.

«Ці митці допомогли суспільству», – сказав він. «І їхній вплив часто був сильнішим за артилерію».

Коли я повернувся додому з Києва, люди питали: який Зеленський? Мої відповіді змінювалися з часом, як і його характер.

Під час передвиборчої кампанії він здався мені наївним чарівником, який готується потрапити у світ циніків, олігархів і бандитів, які сприймали його як легку жертву, і дарма. До кінця 2019 року він втратив велику частину своєї наївності. Але влада ще не загартувала його.

Найбільші зміни відбулися в перші місяці російського вторгнення. Упертий, впевнений, мстивий, неполітичний, сміливий аж до безрозсудності та безжалісності до тих, хто стояв на його шляху, він спрямовував гнів і стійкість свого народу й цілеспрямовано висловлював це світові.

Але саме майстерність, яку він відточував понад 20 років як актор, зробила Зеленського настільки ефективним у цій війні.

Публічно його друзі та співробітники казали, що він завжди мав якості, щоб робити це добре. Особисто вони зізнаються, що відчують шок від того, яким він став. Більшість українців не вірили, що в нього це є. Я також.

Мій час, проведений з ним, не висвітлив усі аспекти його характеру. Деякі залишалися невиразними, інші мене турбували, особливо уявляючи його правління після війни.

Я не знаю, як Зеленський впорається з цим важким переходом, чи вистачить йому мудрості та стриманості, щоб розлучитися з надзвичайними

повноваженнями, наданими йому в умовах воєнного стану, чи він відчує себе залежним від цих повноважень.

Наступного разу я побачив його за кілька днів до Різдва 2022 року у Вашингтоні, його першій закордонній поїздці з початку вторгнення. Білий дім надіслав літак ВПС США за Зеленським, і він з'явився в Овальному кабінеті з Джо Байденом перед виступом у Конгресі.

Ми ненадовго побачилися, коли він мчав Капітолієм. Можливо риси обличчя молодого Зеленського з комедійного минулого почали повертатися. Але я не міг розгледіти їхніх слідів. Легкість його ходи не витримала вторгнення. Його хода виглядала свинцевою. Наче бульдог, що йде на бій.

Війна ще не закінчилася, навіть близько. Але чоловік в її центрі завершив своє перетворення на лідера часів війни.